

Základy umělé inteligence

Hry v extenzivní formě, Algoritmus Minimax

Ing. Tomáš Řehořek

Katedra teoretické informatiky (KTI), Fakulta informačních technologií (FIT)
České vysoké učení technické v Praze (ČVUT)

BI-ZUM, LS 2016/17, 9. předn.

<https://edux.fit.cvut.cz/courses/BI-ZUM/>

Minulá přednáška

Definovali jsme dvě základní oblasti teorie her:

- hry v **normální formě**
 - ▶ hra vyjádřena herní maticí,
- hry v **extenzivní formě**
 - ▶ hra vyjádřena herním stromem.

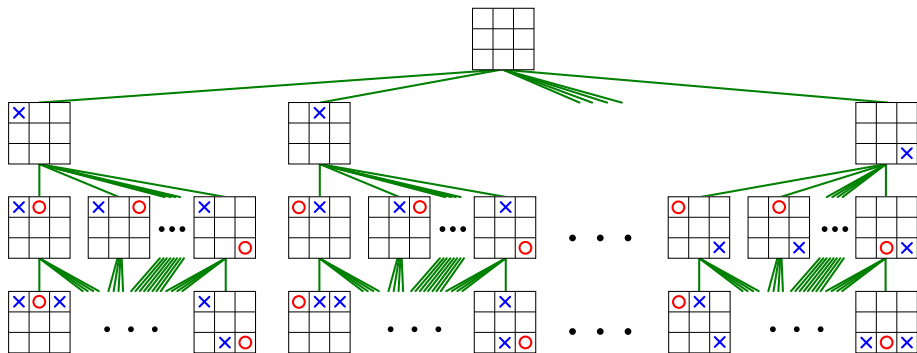
Rozbrali jsme hry v **normální formě**:

- kanonické hry v NF,
- analýza akčních profilů
 - ▶ Paretova optima,
 - ▶ Nashova equilibria.

Dnešní přednáška: **Hry v extenzivní formě**

- algoritmy prohledávání herního stromu

Co jsou hry v extenzivní formě?

Příklady

Příklady her, které lze přirozeně reprezentovat v extenzivní formě:

- Piškvorky,
- Šachy,
- Dáma,
- Reversi,
- Go,
- ...

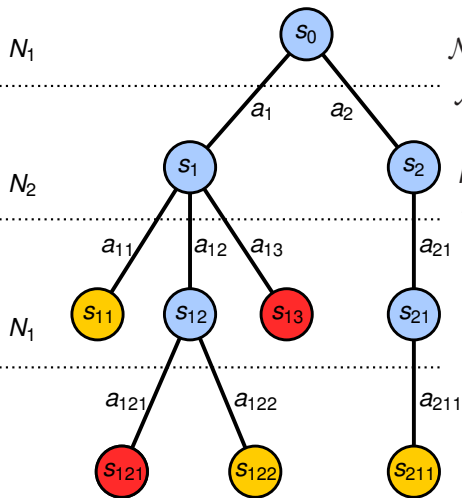
Hry v extenzivní formě

Definice: Konečná hra v extenzivní formě

Konečná hra v extenzivní formě pro n hráčů je osmice $(\mathcal{N}, \mathcal{A}, H, T, \chi, \rho, \sigma, u)$

- $\mathcal{N} = \{N_1, \dots, N_n\}$ je konečná množina **hráčů**,
- \mathcal{A} je množina **akcí**,
- H je množina **rozhodovacích uzlů**,
- $\chi: H \rightarrow 2^{\mathcal{A}}$ popisuje, které akce jsou v daném uzlu k dispozici,
- $\rho: H \rightarrow \mathcal{N}$ říká, který hráč je v daném uzlu na tahu,
- T je množina terminálních uzlů, $T \cap H = \{\}$,
- σ je prostá parciální **funkce následnictví** $\sigma: H \times \mathcal{A} \rightarrow H \cup T$
 - ▶ $\forall h_1, h_2 \in H \forall a_1, a_2 \in \mathcal{A}: \sigma(h_1, a_1) = \sigma(h_2, a_2) \Rightarrow (h_1 = h_2 \wedge a_1 = a_2)$,
 - ▶ díky tomu, že je σ prostá, má graf rozhodovacích uzlů a terminálů tvar **stromu**, který označujeme jako **herní strom**
- $u = (u_1, \dots, u_n)$, kde $u_i: T \rightarrow \mathbb{R}$ vyjadřuje utilitu hráče N_i v jednotlivých terminálních uzlech (listech stromu)

Příklad: Triviální hra v extenzivní formě

rozhodovací uzel

vítězství N_1

vítězství N_2

$$\mathcal{N} = \{N_1, N_2\}$$

$$\mathcal{A} = \{a_1, a_2, a_{11}, a_{12}, a_{13}, a_{21}, a_{121}, a_{122}, a_{211}\}$$

$$H = \{s_0, s_1, s_2, s_{12}, s_{21}\}$$

$$T = \{s_{11}, s_{13}, s_{121}, s_{122}, s_{211}\}$$

$$\chi: s_0 \mapsto \{a_1, a_2\}, s_1 \mapsto \{a_{11}, a_{12}, a_{13}\}, \dots, s_{21} \mapsto \{a_{211}\}$$

$$\rho: s_0, s_{12}, s_{21} \mapsto N_1, s_1, s_2 \mapsto N_2$$

$$\sigma: (s_0, a_1) \mapsto s_1, (s_0, a_2) \mapsto s_2, (s_1, a_{11}) \mapsto s_{11}, (s_1, a_{12}) \mapsto s_{12}, \dots, (s_{21}, a_{211}) \mapsto s_{211}$$

$$u_1: s_{11}, s_{122}, s_{211} \mapsto 1, s_{121}, s_{13} \mapsto -1$$

$$u_2: s_{11}, s_{122}, s_{211} \mapsto -1, s_{121}, s_{13} \mapsto 1$$

Dvouhráčové zero-sum hry

- předchozí definice uvažuje obecný počet hráčů,
- prominentní postavení však mají **dvouhráčové, zero-sum** hry:
 - ▶ již známe z her v normální formě

Definice: Dvouhráčová zero-sum hra

Dvouhráčová zero-sum hra v extenzivní formě je hra v extenzivní formě

$(\mathcal{N}, \mathcal{A}, H, T, \chi, \rho, \sigma, u)$, kde:

- 1 $|\mathcal{N}| = 2$,
- 2 $u = (u_1, u_2)$,
- 3 $\forall t \in T: u_1(t) + u_2(t) = 0$.

Motivace: šachy, dáma, piškvorky, ...

- v terminálním uzlu t nastává vždy jeden z následujících stavů:
 - ▶ hráč N_1 vyhrává, hráč N_2 prohrává $\rightsquigarrow u_1(t) = 1, u_2(t) = -1$,
 - ▶ hráč N_1 prohrává, hráč N_2 vyhrává $\rightsquigarrow u_1(t) = -1, u_2(t) = 1$,
 - ▶ remíza $\rightsquigarrow u_1(t) = 0, u_2(t) = 0$.

Velikost herních stromů v praxi

Hra v extenzivní formě indukuje herní strom, typicky sestávající z obrovského množství uzlů:

- **Piškvorky 3×3 (Tic-Tac-Toe)**

- ▶ dětská hra, triviální pro dospělého člověka,
- ▶ 5478 platných konfigurací,
- ▶ 255168 možných průběhů,

- **Dáma (Checkers)**

- ▶ $\approx 10^{20}$ platných konfigurací,
- ▶ $\approx 10^{40}$ možných průběhů,

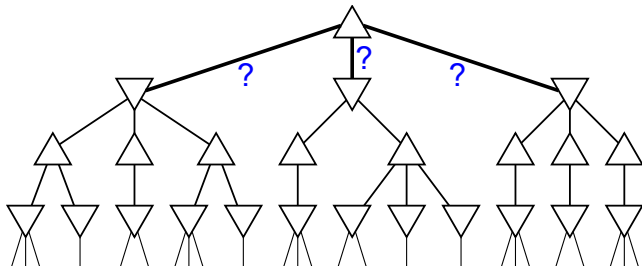
- **Šachy (Chess)**

- ▶ $\approx 10^{45}$ platných konfigurací,
- ▶ $\approx 10^{123}$ možných průběhů,

★ jeden z prvních odhadů je znám jako Shannonovo číslo: 10^{120}

Hráči *MIN* a *MAX*

- uvažujeme-li zero-sum dvouhráčovou hru, lze utilitní funkce obou hráčů nahradit jedinou funkcí $u: T \rightarrow \mathbb{R}$,
- hráče pak můžeme intuitivně pojmenovat:
 - ▶ **MAX** – uzly v herním stromu kreslíme symbolem \triangle
 - ★ hráč, který je na tahu v kořeni herního stromu,
 - ★ jeho snahou je u **maximalizovat**,
 - ▶ **MIN** – uzly v herním stormu kreslíme symbolem ∇
 - ★ hráč, na něhož nahlížíme jako na soupeře,
 - ★ jeho snahou je u **minimalizovat**,

Perfektní hra (Perfect play)

Pokud máme k dispozici kompletní herní strom, můžeme tahy rozdělit na:

- **bezchybné**

- ▶ hráč *MAX* ve stavu *s* zahrál akci a^* maximalizující zaručenou minimální hodnotu u v terminálu podstromu (při pesimistickém očekávání reakce hráče *MIN*)
- ▶ **příklad:** hráč může hru vyhrát a skutečně zvolil akci, která k výhře směřuje.

- **chybné**

- ▶ hráč zahrál suboptimální akci vzhledem k pesimistickému odhadu reakce soupeře, jeho pozice se zhoršila,
- ▶ **příklad:** hráč mohl hru zaručeně vyhrát, ovšem zvolil akci, která soupeři umožňuje prohru zvrátit,

Řekneme, že hráč hraje **perfektní hru**, pokud nedělá chyby, tj. pokud **v každém tahu volí bezchybnou akci**.

Perfektní hra (Perfect play)

» *The unlimited intellect assumed in the theory of games, on the other hand, never makes a mistake and a smallest winning advantage is as good as mate in one. A game between two such mental giants, Mr. A and Mr. B, would proceed as follows. They sit down at the chessboard, draw the colours, and then survey the pieces for a moment. Then either*

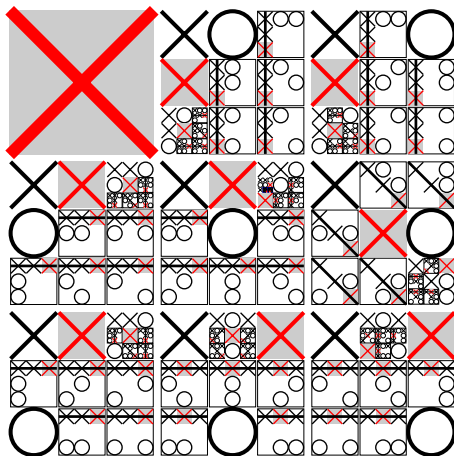
(1) Mr. A says, "I resign" or

(2) Mr. B says, "I resign" or

(3) Mr. A says, "I offer a draw," and Mr. B replies, "I accept." <<

Claude E. Shannon, 1950

Ilustrace: Perfektní hra pro hráče X v Tic-Tac-Toe

(Převzato z Wikipedie)

Perfektní hra v praxi

- většina her staví na tom, že je nesmírně obtížné hrát je perfektně,
 - ▶ kombinatorická exploze známá ze všech oblastí zájmu AI,
- není duševně ani výpočetně únosné zvážit všechny možné průběhy hry
 - ▶ hra šachy má 10^{45} platných konfigurací,
- praktické hraní komplikovaných her nezbytně využívá **aproximací** a **heuristik**
 - ▶ např. kvalitu dané konfigurace v šachách můžeme vyjádřit pomocí „materiálních“ indikátorů:
 - ★ počet pěšáků, střelců, koní, věží a dam na vlastní/soupeřově straně,
- to vede na **prohledávání herního stromu s omezenou hloubkou**
 - ▶ uzly expandujeme do hloubky maximálně d ,
 - ▶ v hloubce d ohodnotíme uzly heuristickou **evaluační funkcí**,
 - ▶ heuristických hodnot v listech využijeme k odvození optimální akce v kořenu stromu

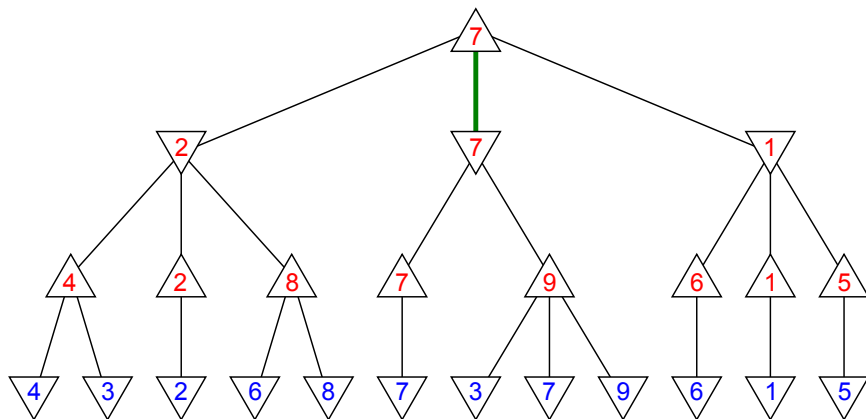
Algoritmus Minimax

- jednoduchý algoritmus, který umožňuje zvolit optimální akci v kořenu stromu vzhledem k ohodnoceným listům,
- předpokládá perfektní hru ze strany soupeře,

Základní princip algoritmu:

- 1 Průchodem do hloubky generuj kompletní herní strom (až do maximální hloubky d) z počátečního uzlu x_0 (tento uzel je typu *MAX*),
- 2 Při uzavírání uzlu x anotuj x hodnotou:
 - ▶ $eval[x] \leftarrow u(x)$, je-li x terminál,
 - ★ $u(x)$ může být skutečná (pokud je x skutečným terminálem) nebo heuristická (pokud byla expanze ukončena v hloubce d) evaluace uzlu,
 - ▶ $eval[x] \leftarrow \max_{a \in \chi(x)} eval[\sigma(x, a)]$, je-li x rozhodovací *MAX* uzel,
 - ▶ $eval[x] \leftarrow \min_{a \in \chi(x)} eval[\sigma(x, a)]$, je-li x rozhodovací *MIN* uzel,
- 3 Vrať akci $a \in \arg \max_{a \in \chi(x_0)} eval[\sigma(x_0, a)]$.

Algoritmus Minimax: Příklad

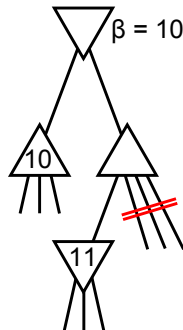
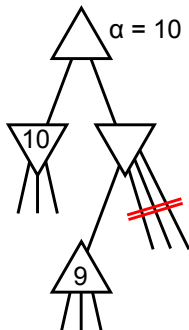

Algoritmus Minimax: Problémy

- prohledávání s omezenou hloubkou d je typicky výpočetně zvládnutelné jen pro malá d
 - ▶ průměrný větvicí faktor v šachách je 35,
 - ▶ i začátečníci dokáží porazit algoritmus hrubé síly,
 - ▶ v BI-ZUM tradiční indikátor úlohy pro AI
- základní variantu algoritmu Minimax je nezbytné **optimalizovat**
 - ▶ nejčastější vylepšení: **alfa-beta prořezávání**

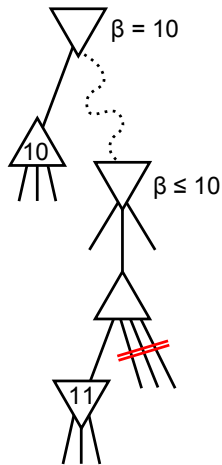
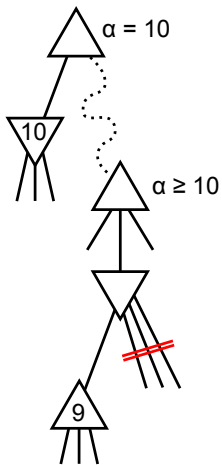
Alfa-beta prořezávání

Základní princip

Alfa-beta prořezávání

Zobecněný princip

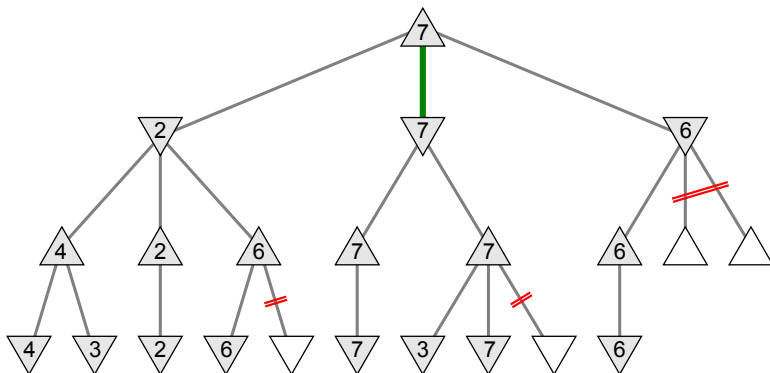
Alfa-beta prořezávání

Algoritmus v každém expandovaném uzlu uchovává dvě hodnoty:

- α – největší utilita, kterou hráč *MIN* zaručeně nesníží při perfektní hře hráče *MAX*...
- β – nejmenší utilita, kterou hráč *MAX* zaručeně nezvýší při perfektní hře hráče *MIN*...

...někde na cestě od aktuálního uzlu směrem ke kořeni (včetně těchto uzlů)

Minimax s alfa-beta prořezáváním: Příklad

Algoritmus Minimax: Složitost

Základní varianta algoritmu Minimax má složitost $\mathcal{O}(b^d)$, kde

- b je průměrný větvicí faktor,
- d je hloubka stromu.

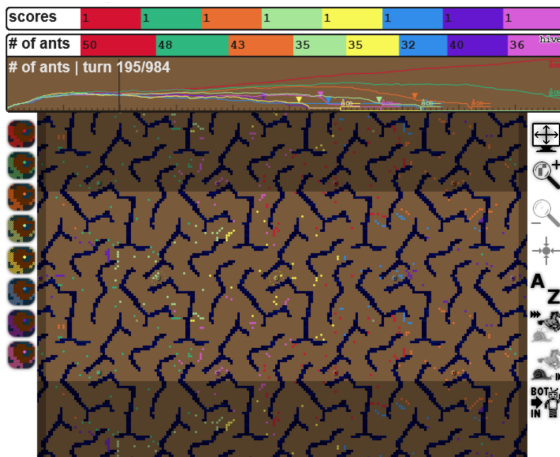
Zlepšení pomocí alfa-beta prořezávání záleží na **pořadí** expanze uzlů:

- přibližně $\mathcal{O}(b^{\frac{3}{4}d})$, pokud je pořadí náhodné a b je relativně malé (< 1000),
- $\mathcal{O}(b^{\frac{d}{2}})$, pokud je pořadí optimální
 - ▶ optimální = nejlepší akce nejdříve,
 - ▶ lze se mu přiblížit např. heuristickým uspořádáním akcí (útok $>$ defenzíva),
 - ★ **killer heuristic** – jestliže daný tah (např. vzetí dámy) způsobil prořez někde jinde ve stromu, prioritizuj tento tah,
 - ▶ redukuje větvicí faktor b na \sqrt{b} a umožňuje tak zdvojnásobit hloubku prohledávání

Evaluační funkce

- algoritmus Minimax s alfa-beta prořezáváním volí optimální akci v kořenu **vzhledem k ohodnocení listů**,
 - ▶ vše tedy závisí na kvalitě evaluační funkce!
- požadavky na evaluační funkci?
 - ▶ **rychlost** – nejdůležitější charakteristika,
 - ▶ **spolehlivost** – hodnota skutečně koreluje s kvalitou stavu
- při prohledávání s omezenou hloubkou narážíme na **problém horizontu**
 - ▶ v hloubce $d = 5$ je „materiální“ evaluace vysoká, ovšem v hloubce $d = 6$ může protihráč zareagovat vzetím dámy!
 - ▶ **quiescence search** – expanzi stromu končíme pouze ve stavech, po nichž bezprostředně nehrozí „divoké výměny“ figur

Příklad aplikace algoritmu Minimax v AI Challenge 2011

<http://xathis.com/posts/ai-challenge-2011-ants.html>

Minimax s alfa-beta prořezáváním: Alternativy

- algoritmus Minimax s alfa-beta prořezáváním se stal standardní metodou pro řešení her v extenzivní formě,
- dolní odhad složitosti $\mathcal{O}(b^{\frac{d}{2}})$ může být frustrující
 - ▶ zlepšení lze dosáhnout především návrhem dobrých heuristik,
- **nejedná se však o jediný možný postup!**
 - ▶ K. Chellapilla, D. B. Fogel: evoluce umělých neuronových sítí pro hraní dámy,
 - ▶ „vyšlechtěný“ hráč pod pseudonymem „Blondie24“ porazil na online portálu *The Zone* 99.61 % soupeřů
 - ▶ vybavování umělé neuronové sítě je řádově mnohem rychlejší, než deterministické algoritmy typu Minimax

Březen 2016: Úspěch AlphaGo

- Lee Sedol, jeden z nejlepších světových hráčů Go, poražen softwarem od společnosti Google DeepMind (skóre 4:1),
 - ▶ 2014 akvizice společnosti DeepMind Googlem za \$500M
- Při expanzi herního stromu použit Monte Carlo Tree Search s heuristickou evaluací kvality stavu pomocí metod hlubokého + posilovaného učení (Deep learning, Reinforcement learning)
 - ▶ trénovací množina 30M konfigurací s expertní evaluací,
 - ▶ fáze posilovaného učení: obrovské množství her proti jiným instancím sebe sama za cílem dalšího zlepšení,
 - ▶ distribuovaný výpočet (1920 CPUs + 280 GPUs),
 - ▶ poměrně rychlá hra: 2 vteřiny na jeden tah